

کتابشناسی آیت‌الله منتظری

به کوشش علی اسروش

کتابهای منتشرشده در ایران با موضوع آیت‌الله منتظری

«سال ۱۳۶۱»

فقیه عالیقدر

تالیف: مصطفی ایزدی

کتاب «گذری بر زندگی و اندیشه‌های فقیه عالیقدر آیت‌الله منتظری» که در سال ۱۳۵۹ توسط «نهضت زنان مسلمان» و به قلم «مصطفی ایزدی» منتشر شده بود، پس از تغییرات کلی در متن و عنوان در خرداد ماه سال ۱۳۶۱ به عنوان جلد اول مجموعه «فقیه عالیقدر» توسط انتشارات «سروش» در ۳۹۲ صفحه به زیور طبع آراسته شد. جلد اول این مجموعه در دو فصل از سه فصل خود، تحت عناوین «قبل از پیروزی انقلاب» و «بعد از پیروزی انقلاب» به شرح حال و فعالیت‌های آیت‌الله منتظری می‌پردازد و در فصل سوم با عنوان «نظرها»، فرمایشات آیت‌الله در مسائل مختلف را بیان می‌کند. جلد اول این مجموعه، حاوی نزدیک به ۸۰ سند و تصویر می‌باشد.

در جلد دوم این مجموعه که در سال ۱۳۶۶ و در ۶۰۸ صفحه منتشر گردید، نویسنده کتاب را به هفت فصل تقسیم نموده است. در فصل اول، «تاملی دوباره در گذشته»، به هر آن چه از فعالیت‌های علمی و مبارزات سیاسی ایشان که در جلد اول نیامده، پرداخته شده است. فصل دوم، «مصدر راهنمایی مردم و مسئولان»، مروری است بر ترفندها و اقدامات ایشان در سال‌های پرحادثه و تعیین‌کننده. فصل سوم، «افشای توطئه دشمنان اسلام»، پیرامون توطئه‌های دشمنان جهت تفرقه بین سران نظام و به‌الاخص برچسب نوشتن کتاب «الخمینی فی میزان الشرعیه» به آیت‌الله منتظری و ابتکارات خنثی‌کننده ایشان در قبال آن بحث می‌شود. در فصل چهارم، «انتشار رساله توضیح‌المسائل»، به سیر اجتهاد ایشان تا تأییدات آیات عظام بر این مجتهد طراز اول پرداخته می‌شود. فصل پنجم، «فقیه عالیقدر در کلام اندیشمندان» به نظرات علمای اعلام و فضایی بزرگوار درخصوص وجوه شخصیتی ایشان شامل میزان دانش و تقوی و مجاهدات و فعالیت‌های اشاره می‌شود. در فصل ششم، «فقیه عالیقدر و مساله دانشگاه‌ها» به فعالیت‌ها، رهنمودها و

پی‌گیری‌های مستمر ایشان پیرامون دانشگاه‌ها اشاره شده است. در فصل هفتم، «درآمدی بر آینده»، با توجه به محبوبیت ایشان، مجموعه‌ای از شعارها، دیوارنویس‌ها و نقاشی‌های دیواری قرار داده شده است. جلد دوم این مجموعه، دارای نزدیک به ۷۰ سند و تصویر می‌باشد.

«سال ۱۳۶۸»

نگاهی دیگر

(تحلیل نامه ۶/۱/۱۳۶۸ امام خمینی به فقیه عالیقدر)

نوشته: آیت‌الله نعمت‌الله صالحی نجفآبادی

نامه ۶/۱/۱۳۶۸ منسوب به آیت‌الله خمینی خطاب به آیت‌الله منتظری از نقاط عطف تاریخ جمهوری اسلامی است. گرچه دو روز پس از آن، رهبر انقلاب با ارسال نامه‌ای، درصدد جبران مضامین تند نامه ششم فروردین برآمدند، ولی چون هنوز عده‌ای به نامه اول استناد می‌کنند، مناسب است که «تحلیل» در مورد آن را در دسترس قرار گیرد. «نگاهی دیگر» نوشتاری تحلیلی در رابطه با نامه ۶/۱/۱۳۶۸ است که توسط عالم محقق و نواندیش آیت‌الله صالحی نجفآبادی (ره) در سال ۱۳۶۸ تدوین و در همان سال توسط انتشارات «سرای» در ۱۷۴ صفحه منتشر گردیده است. در این کتاب درباره برخی جریان‌های سیاسی معاصر، مطالب و تعبیری وجود دارد که با منش و مشی فکری و اخلاقی شناخته شده از آیت‌الله صالحی نجفآبادی (ره) متفاوت است، لذا توجه به این نکته ضروری است که مرحوم نویسنده در این کتاب از روش جدال احسن استفاده کرده و براساس آن چه مورد پذیرش نویسنده نامه ۶/۱/۱۳۶۸ بوده، به شبهات پاسخ داده‌اند.

«سال ۱۳۷۷»

واقعیت‌ها و قضاوت‌ها

نویسنده: عمادالدین باقی

کتاب توسط نویسنده به سه بخش و هر بخش به سه فصل تقسیم شده است. در فصل اول از بخش اول چگونگی تکوین شخصیت آیت‌الله منتظری بررسی شده و در فصل دوم به توصیه‌ها ابتکارات و طرح‌ها و اندیشه ایشان اشاره شده و در فصل سوم نیز به بُعد فقهی و فلسفه سیاسی ایشان پرداخته شده است. در فصل اول از بخش دوم کتاب، حادثه عزل ایشان تحلیل می‌شود و در فصل دوم و سوم، نویسنده به ماجرای مهدی هاشمی و مواضع آیت‌الله منتظری در این خصوص و همچنین بررسی اعترافات مهدی هاشمی می‌پردازد. در فصل اول از بخش سوم کتاب، اتهام ساده‌اندیشی و تاثیرپذیری آیت‌الله منتظری بررسی شده، در فصل دوم مواضع اقتصادی ایشان و اکاذیب مربوطه بحث می‌گردد و در فصل سوم به اظهارات مخدوش

و القای روش‌های انحرافی پرداخته می‌شود. بخشی از پیش‌گفتار این کتاب که در سه فصل تدوین شده است به شرح زیر است: «...، طی ده سال گذشته، بیش از پنج جلد کتاب در صدها هزار □ تیراژ ... علیه فقیه و مرجع عالیقدر حضرت آیت‌الله منتظری، □ با آزادی کامل و حتی همراه با تحسین و تشویق انتشار یافت و اکثراً حاوی وهن □ آمیزترین القاب و صفات نسبت به ایشان بوده □... علی‌رغم درخواست‌های مکرر علاقه‌مندان و مقلدان ایشان مبنی بر پاسخ‌گویی □ به آنها، حضرت آیت‌الله منتظری به منظور رعایت مصالح انقلاب و اسلام و حفظ □ حرمت روحانیت از این کار ابا داشته و ترجیح دادند که قربانی این همه بی‌عدالتی □ و ستم شوند ولی از حق مسلم و قانونی خویش استفاده نکنند. □ اما اکنون ... افزایش فشارها در جهت ارائه دفاعیه و نیز اصل وجوب شرعی دفاع از مومن در □ برابر هجوم تهمت‌ها ... ما را بر آن داشت تا کتاب حاضر را که در سال ۱۳۷۱ تهیه شده ... به عنوان بخشی از پاسخ‌های مورد قبول تقدیم داریم، و □ از هر گونه نقد و بررسی نسبت به مطالب آن استقبال کرده و آن را موجب رشد و اعتلای □ جامعه مسلمین می‌دانیم. ... در پایان یادآور می‌شویم که قضاوت تاریخ تابع اراده هیچ فرد و قدرتی نیست.»

این کتاب در سال ۱۳۶۸ تهیه و تنظیم، در سال ۱۳۷۱ بازنگری و در سال ۱۳۷۷ توسط انتشارات «سرای» در ۶۹۰ صفحه منتشر گردید.
«سال ۱۳۸۷»

ستیز با ستم

(بخشی از اسناد مبارزات حضرت آیت‌الله العظمی منتظری ۱۳۵۷ - ۱۳۳۰)

تدوین و روایت مجتبی لطفی

در بخشی از دیباچه این کتاب می‌خوانیم «... و آنچه که در این دو جلد آمده‌اند نه کاری است در شأن و مقام و منزلت صاحب اسناد و نه خود به طور کامل از آن راضی‌ام و به خوبی واقفم که این کاوش و جستجو نتوانسته است حق مطلب را ادا کند، اما تنها توانسته برهه‌ای از زمان مبارزه مبارزان را بـُرش زند و آن را طی ۱۵ دفتر به تصویر کشد که شاید درآمدی باشد برای علاقه‌مندان سیر و سیرت یکی از مبارزان که خستگی در قاموس وجودش راه ندارد و هنوز در پاسداشت از آن خود را مکلف؛ و ما را موظف، و آیندگان را مورث می‌داند. اسناد آمده در این مختصر به گوشه‌ای از شأن، عظمت و شخصیت روحی و تلاش بی‌وقفه و بی‌منت صاحب اسناد می‌پردازد. این اسناد روزگاری در نزد حاکمان آن روز، از سوابق سوء شمرده می‌شد اما امروزه اسنادی از این دست حسن سابقه محسوب و هر کسی برگگی از آن را نشان از افتخارآمیز بودن فعالیت‌های خویش می‌داند و ... سابقه مبارزات سیاسی آیت‌الله منتظری به قبل از سال ۱۳۴۲ باز می‌گردد؛ آن هم برهه‌ای از

زمان که از نظر فرهنگی و سیاسی با فرقه‌هایی چون بابیت و بهائیت به مبارزه می‌پرداخت که حتی توسط نیروهای امنیتی استان اصفهان احضار می‌شود. ولی اوج مبارزه ایشان در پی بازداشت امام خمینی(ره) در خرداد ۱۳۴۲ است که طی یک واکنش بی‌نظیر در سطح ایران با رهبری ایشان تحصنی بی‌بدیل در نجف‌آباد راه‌اندازی می‌شود. وجه تمایز حضور و هدایت حرکت‌های انقلابی توسط افرادی چون آیت‌الله منتظری؛ فقاقت آنهاست. حضور آیت‌الله منتظری که در ۲۷ سالگی به درجه اجتهاد مطلق رسید، خود مایه دل‌گرمی و استواری مبارزان و مشروعیت مبارزه در نبود فیزیکی رهبر انقلاب شده بود. کسانی که آن روزها را درک کرده‌اند گرمی و اهمیت این حضور را به درستی لمس کرده‌اند و نیک می‌دانند این وجود در میان طلاب جوان و پرشور مبارز، چگونه خنثی کننده این طعنه بود که: «طرفداران آقای خمینی چند بچه طلبه بی‌سواد بیش نیستند»! ... به دلیل مهم‌بودن همین حضور بود که ساواک بیش از پیش با تلاش وسیع و گاه یاری عافیت‌طلبانِ مخالف مبارزه سعی می‌کرد چهره رهبر انقلاب و آیت‌الله منتظری را با اتهامات واهی مخدوش نماید و بدین ترتیب برخی از قافله انقلاب وا ماندند. ...»

این کتاب دو جلدی توسط انتشارات «خرد آوا» در سال ۱۳۸۷ چاپ شده است.

«سال ۱۳۸۸»

سوگنامه

(پیام‌ها، بیانیه‌ها، مقالات به مناسبت رحلت فقیه و مرجع عالیقدر حضرت آیت‌الله منتظری)

در جلد اول کتاب، به «پیام‌های تسلیت مراجع معظم تقلید»، «پیام‌های تسلیت مسئولین کشور» و همچنین «پیام‌های تسلیت مجامع علمی و سیاسی، علما و شخصیت‌ها» اشاره شده است. در جلد دوم کتاب مقالات شخصیت‌های ملی، مذهبی، روشنفکران، روزنامه‌نگاران، به مناسبت رحلت آیت‌الله منتظری منتشر شده است. از میان شخصیت‌های جلد دوم می‌توان به برخی، به ترتیب الفبا، محمدعلی ابطحی، حسین انصاری‌راد، عبدالعلی بازرگان، ابوالحسن بنی‌صدر، سیمین بهبهانی، نجات بهرامی، مسعود بهنود، سمیه توحیدلو، محمدعلی توفیقی، جلال جلالی‌زاده، نجف‌قلی حبیبی، محمود حجتی، حمید دباشی، علیرضا رجائی، غلام‌علی رجائی، تقی رحمانی، محسن رهامی، فرج سرکوهی، ماشاالله شمس‌الواعظین، شادی صدر، فضل‌الله صلواتی، مهدی غنی، محمدتقی فاضل میبدی، هادی قابل، مرتضی کاظمیان، جمیله کدیور، محسن کدیور، اکبر گنجی، محمد مجتهد شبستری، مجید محمدی، فرید مدرسی، علی مطهری، علی معظمی، رسول منتجب‌نیا، عطاالله مهاجرانی، ابراهیم نبوی، فرخ

نگهدار، صدیقه و سمدی و حسن یوسفی اشکوری اشاره نمود.
این کتاب با ۴۰۰ صفحه در مجموع دو جلد، در سال ۱۳۸۸ توسط بیت
آیت‌الله منتظری، در سایت ایشان و به صورت الکترونیکی منتشر شده
است.

«سال ۱۳۹۲»

در محضر فقیه آزاده

محسن کدیور

این کتاب مجموعه مراودات علمی شاگرد (محسن کدیور) و فقیه عالیقدر
(آیت‌الله منتظری) بین سالهای ۱۳۷۳ تا ۱۳۸۸ یعنی پانزده سال آخر
حیات استاد است. نویسنده می‌گوید «با اینکه از نیم ده ۶۰
توفیق درک محضر ایشان را داشته‌ام اما از آن سالها جز تقریرات درس
استاد مکتوبی ندارم.» کتاب، از هفت بخش فراهم آمده است. نخستین
بخش کتاب، احکام اجتهاد و وکالت شاگرد از استاد است. سه مکتوب
استاد در این بخش آمده است. بخش دوم مهم ترین بخش کتاب است و
حاوی دوازده استفتاء شاگرد و فتاوی استاد می باشد. بخش سوم
مکاتبات ده تبریک و تسلیت مبادله شده استاد و شاگرد را در بر می
گیرد. بخش چهارم بیانات استاد در پنج جلسه مرتبط با شاگرد
است. بخش پنجم به نُه مقاله کوتاه و بلند شاگرد درباره آراء
استاد، نوشته شده در زمان حیات ایشان، اختصاص دارد. در بخش ششم،
دو سخنرانی شاگرد یکی درباره استاد و دیگری در محضر استاد گرد
آمده است و بالاخره بخش هفتم به نامه ها اختصاص دارد. دو نام
شخصی سربسته به رئیس جمهور وقت (سیدمحمد خاتمی) و شش نام
سرگشاد جمعی شاگردان در دفاع از مواضع یا مظلومیت استاد در این
بخش مندرج است. بخش هشتم به آلبوم تصاویر تعلق دارد. در کل مطالب
این کتاب به دو قسمت کلی قابل تقسیم است. قسمت اول، آرائی است که
استاد و شاگرد در آن همداستانند. مباحث این قسمت یا پرسش از
استاد برای تبیین بیشتر یا تشریح شاگرد از آراء استاد است. قسمت
دوم آرائی است که شاگرد با استاد اختلاف نظر علمی دارد، مناقشات
خود را با استاد در میان می‌گذارد و استاد گاه کریمانه پاسخ می‌دهد
و گاه سکوت می‌کند.

ویرایش سوم این کتاب در ۴۰۴ صفحه در سال ۱۳۹۲ توسط محسن کدیور،
در سایت ایشان و به صورت الکترونیکی منتشر شده است.

سوگنامه فقیه پاکباز

محسن کدیور

کتاب «سوگنامه فقیه پاکباز» مجموعه نوشتارها و گفتارهای نگارنده

در چهار سال نخست دوران فقدان ایشان است. کتاب از چهار بخش تشکیل شده است. بخش اول، نوشتارهاست و از شش مقاله و یادداشت فراهم آمده است. بخش دوم، پنج سخنرانی است که در مجالس بزرگداشت هفتم، چهارم و سالگرد استاد ایراد شده است. بخش سوم، مصاحبه‌های شش‌گانه‌ای است که در تشریح آراء آن فقید سعید انجام گرفته است. مطالب بخش سوم و چهارم (به استثنای سه مصاحب آخر) پیاده شد سخنرانی‌ها و مصاحبه‌های نگارنده هستند و علیرغم ویرایش، مشکلات متون شفاهی را همچنان دارا هستند. بخش چهارم، گاه‌شمار زندگی استاد است. این کتاب در حقیقت جلد دوم کتاب «در محضر فقیه آزاده» است. جلد سوم این مجموعه، سیر تحول اندیش سیاسی استاد خواهد بود. ویرایش دوم این کتاب در ۴۲۸ صفحه در سال ۱۳۹۲ توسط محسن کدیور، در سایت ایشان و به صورت الکترونیکی منتشر شده است.

«سال ۱۳۹۴»

فلسفه سیاسی اجتماعی آیت‌الله منتظری

عمادالدین باقی

نویسنده در فصل نخست، با عنوان اندیشه سیاسی آیت‌الله منتظری، به «شرح حال»، «بین‌الملل اسلامی و نهضت‌های آزادی‌بخش»، «هم‌گرایی علوم جدید و معارف اسلامی»، «اندیشه یا آرای سیاسی و فقهی»، «نظریه حکومت اسلامی»، «ادلّه»، «ولایت فقیه، عقد لازم»، «انتقادات»، «انتقاد از خویش»، «تحول دیدگاه آیت‌الله منتظری»، «آزادی و دموکراسی»، «آزادی و پیشرفت»، «مشارکت عمومی و تحرّط»، «تحرّط»، «مخالفان و دشمنان»، «تسامح آیت‌الله منتظری» و «تفکیک حقوق شهروندان از اعتقادات آن‌ها» اختصاص دارد. در فصل دوم با عنوان ارتداد یا نسبت عقیده و انسان، به «طرح مساله»، «ارتداد و حقوق بشر (تقریر محل نزاع)»، «تحلیل مساله در چشمانداز فقه اسلامی»، «اصلاح‌گری و تحلیل مساله از منظر آیت‌الله منتظری»، «از دیدگاه سنت فقهی»، «مساله ارتداد»، «توجیه سیاسی ارتداد»، «سالبه به انتفای موضوع»، «تحول بنیادی و اصلاحات رادیکال» و «مقطع گذار از فتوای سنتی به فتوای انسان‌محور» می‌پردازد. در فصل سوم با عنوان حقوق بشر یا حقوق مومنان، اومانیزم و اسلام و اعتبار نظریه و اومانیزم اسلامی و در نهایت تقریرات درس آیت‌الله منتظری درباره حرمت انسان بررسی می‌شود. فصل پایانی با موضوع حقوق انسان و حقوق خدا نیز، نگاهی به اندیشه در شش کتاب آیت‌الله منتظری با عناوین «نهج‌البلاغه در صحنه»، «رساله حقوق به جای رساله تکلیف»، «رساله استدلالیه به جای رساله تقلیدیه»، «اسلام بدون خشونت»، «حکومت دینی و حکومت انسانی» و «علیه فرمالیسم مذهبی» خواهد داشت.

این کتاب در ۲۵۶ صفحه در سال ۱۳۹۴ توسط انتشارات «سرای» منتشر گردید.

«سال ۱۳۹۶»

حدیث نیکی

(جستارهایی در زیست و اندیشه فقیه عالیقدر آیت‌الله منتظری)

نویسنده: مصطفی ایزدی

کتاب حدیث نیکی نام خود را از شعر «حدیث نیک و بد ما نوشته خواهد شد، زمانه را سند و دفتری و دیوانی است» از پروین اعتصامی اقتباس کرده. این کتاب مجموعه مقالات نویسنده در نشریات و رسانه‌های مختلف داخلی درباره آیت‌الله منتظری است. ویژگی بارز آن‌ها، پاسخ به پاره‌ای از شبهات و انتقادات مخالفان آیت‌الله است. کتاب مشتمل بر پنج فصل «زیستواره، آثار و افکار»، «وحدت شیعه و سنی»، «همکاری حوزه و دانشگاه»، «دوره حصر» و «در رثای آزادگی» است.

در بخشی از پیش‌گفتار آمده است: «آیت‌الله منتظری برای بسیاری از مخالفانش ناشناخته مانده است، زیرا منتقدان او که همه امکانات تبلیغی و فرهنگی فراگیر را در اختیار دارند، فرصتی را فراهم نکردند که افراد جامعه از سخنان و نظرات یکسویه فاصله بگیرند. آیت‌الله منتظری یکی از استثنای تاریخ معاصر ایران است که حکایت بیست سال آخر عمر شریفش بسی گفتنی‌ها دارد. او یک نظریه‌پرداز شجاع در دایره علوم اسلامی و یک پیشوای دینی منتقد، به هنگام حمایت اجتماعی و سیاسی از مردم جامعه خویش بود. اعتراض همیشگی را حق مسلم خود و و سایر آحاد جامعه می‌دانست و هرگز پرچم مصلحت‌اندیشی ناشی از عافیت‌طلبی را برنگرفت تا در سایه آن ستم‌سیزی فراموش شود. با چنین نگرشی بود که چالش با مخالفان مردم‌سالاری را دوست می‌داشت و در قبال آن پاداشی فرادنیائی می‌دید. حتی اگر این چالش در میدانی کاملاً نابرابر جریان پیدا می‌کرد، لحظه‌ای پا پس نمی‌کشید. مبارزه برای دفاع از حق، نزد او یک فریضه الهی بود، اگرچه هرگز ادعا نمی‌کرد آن چه را او حق می‌پندارد حق مسلم است. اما چون پنداشته‌های خود را منطبق با معیارها و آموزه‌های اسلامی و انسانی می‌دانست، پی‌گیری آن را تا انتهای راه فروگذار نمی‌کرد، چرا که او، به اقرار علمای موافق و مخالفش، یک مجتهد علوم اسلامی، در بالاترین درجه بود و لذا نمی‌توانست برخلاف آموخته‌های خود از قرآن و اسلام عمل کند. ... بر هیچ کس پوشیده نیست که حضور در میدان پرچالش با قدرت، سرشار از درد و رنج و سختی است. اما تا لحظه پرواز روح ملکوتی او، هرگز از رنج و درد و سختی پنجاه ساله‌اش نه تنها ننالید و لب به ناخشنودی نگشود، بلکه دیگر علما و مراجع تقلید

شیعه را برای ورود به میدان دفاع از مردم فرا می‌خواند. فضای رسانه‌ای ایران در دو سه دهه گذشته دستخوش فراز و فرودهای کم و بیش پرمجاده و فرصت ساز بوده است، اما ... در دورانی که آیت‌الله منتظری در قامت منتقد جدی وضع موجود ظاهر شده بود، هرگز به دفاع از ایشان نپرداختند، مگر بسیار اندک در دوره اصلاحات و در دو سه سال اخیر.»

این کتاب در ۲۸۶ صفحه در سال ۱۳۹۶ توسط انتشارات «سرای» منتشر گردید.

«سال ۱۳۹۷»

سیره عقلا و عرف در اجتهاد
(تقریر و تحلیلی از آراء فقیه عالیقدر حضرت آیت‌الله العظمی منتظری)

تقریر و تحلیل از محمد معتمدی
در پیشگفتار کتاب که از جانب دفتر آیت‌الله منتظری نوشته شده است، می‌خوانیم که «آنچه در پیش روی شما خوانندگان محترم است، پاسخی است به پرسشهای دکتر رحیم نوبهار از محضر فقیه عالیقدر، آیت‌الله منتظری که چندی پیش از ارتحال ایشان واصل و مورد بحث قرار گرفت. تصمیم بر آن بود که نتیجه محاضرات و مباحثات به محضر آن استاد فقیه عرضه و پس از تائید نهایی ایشان منتشر گردد، اما تقدیر به گونه‌ای دیگر رقم خورد و قبل از به انجام رسیدن، آن استاد بی‌بدیل از میان ما رخت بریست و به ملکوت اعلی پیوست. در این میان محقق گرانقدر، محمد معتمدی کمر همت بسته، آن مباحث را که برخی در محضر حضرت استاد، عرضه گردیده، همراه با سایر مکتوبات و تالیفات معظم له جمع‌آوری و در واقع پاسخهای فقیه عالیقدر را گردآورده، تقریر و در مواردی با استناد به نظریات کتبی و شفاهی ایشان، تحلیل کرده است. هرچند این نوشته به شکل کنونی به رؤیت و تائید مرحوم حضرت استاد نرسیده است اما با توجه به مستندات ذکر شده در آن (کتاب)، می‌توان در جایگاه تقریر و تحلیل محاضرات استاد قرار گیرد. امید است این تلاش در جهت شناسایی پاسخهای آن فقیه بی‌بدیل به پرسشهای دینی عصر حاضر گامی موثر باشد.»

این کتاب در ۳۴۴ صفحه در سال ۱۳۹۷ توسط انتشارات «سرای» منتشر گردید.

«سال ۱۳۹۸»

دین و جمهوریت

(نگاهی به اندیشه سیاسی حضرت آیت‌الله العظمی منتظری)

کتاب در پنج فصل تدوین شده است، فصل اول با عنوان مردم‌سالاری دینی و یکه‌سالاری دینی، به «رابطه دین، سیاست و حکومت»، «ویژگی‌های حکومت مردم‌سالار» و «ویژگی‌های حکومت دینی در اندیشه آیت‌الله منتظری» می‌پردازد. فصل دوم با عنوان مبنای مشروعیت در حکومت اسلامی، «بررسی نظریه نصب در مقام ثبوت»، «بررسی نظریه نصب در مقام اثبات»، «چند اشکال به نظریه انتخاب و پاسخ آن‌ها» و «دلایل نظریه انتخاب» را در بر می‌گیرد. فصل سوم با عنوان اختیارات حاکم اسلامی، «اختیارات حاکم اسلامی از نگاه ماوردی»، «اختیارات حاکم اسلامی از نگاه قاضی ابویعلی»، «اختلاف فقیهان شیعی در گستره اختیارات حاکم»، «وظایف حاکم اسلامی از نگاه آیت‌الله منتظری»، «اختیارات یا وظایف؟» و «حدود ولایت حاکم اسلامی» را بررسی می‌کند. فصل چهارم با عنوان شکل حکومت اسلامی، به «شکل‌های مختلف حکومت»، «انواع حکومت‌ها از نگاه آیت‌الله منتظری»، «مقایسه میان حکومت اسلامی و حکومت دموکراسی»، «شکل حکومت دینی»، «شکل‌های مطلوب حکومتی از دیدگاه آیت‌الله منتظری» و «ساختار کنونی از نگاه آیت‌الله منتظری» اختصاص دارد. در فصل پنجم با عنوان نقش مردم در حکومت اسلامی، «مشروعیت نظام حکومتی»، «انتخاب حاکمان»، «نظارت بر حاکمیت»، «راه‌های نظارت مردمی»، «آزادی‌های سیاسی، ضمانت اجرای نظارت بر حاکمیت» و «حقوق مخالفان سیاسی» بررسی می‌شوند. این کتاب در ۲۲۲ صفحه در سال ۱۳۹۸ توسط انتشارات «سرای» منتشر گردید.